

SPIKLENCI PROTI DIKTATUŘE

Michaela Škultěty

Jméno Friedricha Bruegela dnes mimo úzký okruh zasvěcených českému čtenáři patrně nic neřekne. Ne proto, že by šlo o autora okrajového, ale proto, že ho z literárního povědomí na dlouhá desetiletí vymazaly exil, dějinné zvraty a politické diskontinuity střední Evropy. Narodil se roku 1897 ve Vídni jako Fritz Brügel, po roce 1934 našel útočiště v Československu, později v Anglii a po válce působil jako československý diplomat v Berlíně. Uměl výborně česky a měl velmi rád českou literaturu, ostatně jednu básnickou sbírku vydal pod pseudonymem Wenzel Sladek.

Básník, publicista, překladatel, socialista, exulant, diplomat: už tato životní trajektorie napovídá, že jeho román *Spiklenci* (1951) vznikl z bezprostřední zkušenosti člověka, který měl možnost sledovat nástup komunistické diktatury na vlastní oči. Odehrává se v Praze o Velikonocích 1949, v době, kdy komunistický režim po únorovém převratu naplno rozvíjí své metody. Výchozí situace nese parametry politického thrilleru: atentát na vysokého představitele státní moci, odbojová organizace, která za ním údajně stojí, vyšetřování, zatýkání, síť stop, polopravd a manipulací. Bruegel však tuto osnovu využívá k cíli mnohem ambicióznějšímu. Neusiluje jen o napětí a rekonstrukci jednoho násilného činu, nýbrž o zachycení mechanismu moci ve chvíli, kdy se přestává skrývat za právní řád a začíná fungovat jako systematický nástroj násilí.

Na *Spiklencích* je pozoruhodné především to, s jakou přesností dokážou rozpoznat povahu nastupující komunistické diktatury. Bruegel ukazuje její vnější projevy — vykonstruovaná obvinění, vynucená doznání, režirované procesy — i hlubší logiku. Nejde o jednotlivé zločiny, nýbrž o rozklad samotné představy práva. Hlavní hrdina Jan Horák to formuluje s mrazivou stručností: „Ale od zneuznání absolutního práva došli ti dnešní ke zneuznání také svého vlastního, podmíněného práva. Teď neplatí absolutní ani relativní právo, teď neplatí vůbec žádné právo.“

Friedrich Bruegel
Spiklenci
přeložil Jiří Stromšík
Sterne, Praha 2026
360 stran

Bruegel líčí stav, v němž se soudní řízení mění v kulisu a moc už se ani nenamáhá předstírat, že by se nechala čímkoli omezovat.

Tomu odpovídají i další pasáže, v nichž text tematizuje proměnu justice v nástroj politické akce: „Soudnictví již není žádná společenská hra mezi prokurátorem, obhájcem a soudním dvorem. Sbor národní bezpečnosti dotáhne vyšetřování natolik, že soudu nezbývá nic jiného než výsledky přijmout.“ Bruegel tak vytváří dobový obraz stalinského Československa a zároveň formuluje obecnější poznání o totalitní moci, jež si podrobuje jazyk, instituce i samotné kategorie pravdy a viny. V tom jeho román přesahuje rámec politického thrilleru a blíží se spíše románu-eseji o moderní diktatuře a autokratických režimech.

Spiklenci jsou přitom silně zakotveni v konkrétní československé zkušenosti.

Bruegel přesně vystihuje atmosféru společnosti prorostlé donášením, udavačstvím, špiclováním a oportunismem. Ne náhodou má v románu zásadní místo postava domovníka, člověka zdánlivě stojícího na okraji dějin, ve skutečnosti však hluboce zapleteného do mikromechaniky moci. Právě skrze takové postavy román ukazuje, že diktatura nestojí jen na rozhodnutích těch nahoře, ale také na drobných službách, ochotě přitakat, přizpůsobit se, dosvědčit lež. Bruegel rozvrhuje širokou škálu reakcí na útlak a ponechává na čtenáři, aby se s nimi konfrontoval sám.

Mimořádně působivý je i motiv kontinuity mezi nacistickou a komunistickou diktaturou. „Mezi vězni na Pankráci ale za těch časů nebyl nikdo, kdo by byl vyslovil, že pro nás bude správné nastolit po vyhnání Němců znovu gestapo pod jiným jménem jako výraz a program naší vlastní vlády.“ Autor tu bolestně odhaluje, že teror může změnit barvu, aniž by změnil podstatu. Přes všechnu bezvýchodnost však *Spiklenci* nejsou románem nihilistickým. Kromě obžaloby režimu jsou také úvahou o mezích a možnostech etického postoje v době, kdy se jakékoli správné rozhodnutí stává tragickým.

Literární historik Jürgen Serke, který Bruegela znovuobjevil, román zařazuje po bok Škvoreckého *Zbabělců* či Kunderovy *Knihy smíchu a zapomnění*. Není to srovnání přehnané. Velkou zásluhu na působivosti českého vydání má překlad Jiřího Stromšíka: jeho čeština navozuje přesvědčivý dojem, že překlad vznikl ve stejné době, kdy Bruegel román napsal. To, že se kniha dostává k českým čtenářům až dnes, je vlastně zarážející. O to víc je třeba počín nově založeného nakladatelství Sterne ocenit. Po tolika desetiletích nejde jen o vydání jednoho pozapomenutého díla, ale o navrácení významného textu tam, kam od počátku patřil. ●